

Rapport

Sport- en beweeggedrag als systeemuitkomst

Observaties van en reflecties op het
Nederlandse sportbeleid

Sport- en beweeggedrag als systeemuitkomst

Observaties van en reflecties op het Nederlandse sportbeleid

Tot stand gekomen met steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Mulier Instituut

Remco Hoekman
Manon de Ruijscher
Ine Pulles

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 26 oktober 2026
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: Mulier Instituut, de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.
Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Inhoudsopgave

Sport- en beweeggedrag als systeemuitkomst

1	Reflecteren op sport- en beweegbeleid	4
1.1	Sport- en beweegbeleid	4
1.2	Theoretische positionering	5
1.3	Doelstelling en onderzoeksvraag	6
2	Verandering en continuïteit: een <i>multiple streams</i>-analyse	8
2.1	Het Multiple Streams Framework	8
2.2	Probleemstroom	9
2.3	Beleidsstroom	10
2.4	Politieke stroom	11
2.5	Conclusie	13
3	Omgevingssystemen en sociale praktijken	15
3.1	Sociaal-ecologische systeembenadering	15
3.2	Sociale-praktijkenbenadering	17
3.3	Conclusie	19
4	Bouwstenen van systeemgericht sportbeleid	21
4.1	Hardware: de fysieke basis	21
4.2	Orgware: de organisatorische kracht	22
4.3	Software: de praktijk van programma's en interventies	24
4.4	Conclusie	25
5	Kritische reflectie en toekomstbeschouwing	26
5.1	Verklaring voor beleidsontwikkeling	26
5.2	Een systeembenadering	29
5.3	Hardware, orgware en software	30
5.4	Uitdagingen voor toekomstig sport- en beweegbeleid	32
5.5	Aanbevelingen	37
	Bronnen	42

Reflecteren op sport- en beweegbeleid

In dit eerste hoofdstuk gaan we in op het Nederlandse sport- en beweegbeleid en de theoretische positionering en het doel van dit essay.

De centrale ambitie van het sport- en beweegbeleid is om in 2040 75 procent van de Nederlandse bevolking aan de beweegrichtlijnen te laten voldoen. Het ministerie van VWS zet daarom verschillende beleidsactiviteiten in om sport- en beweegdeelname te stimuleren.

In de Monitor Sportbeleid 2025 (Pulles et al., 2025) hebben we een overzicht gegeven van de beleidsactiviteiten en een stand van zaken van het nationale sportbeleid. Met dit essay bieden we vanuit een breder theoretisch kader observaties en reflecties bij deze Monitor Sportbeleid 2025 en blikken we vooruit.

1.1 Sport- en beweegbeleid

Het sport- en beweegbeleid van het ministerie van VWS heeft als doel de gezondheid, de sociale participatie en het welzijn van alle burgers te bevorderen door sport en bewegen toegankelijk, inclusief en kwalitatief goed aan te bieden. In doelstellingen is dit gekwantificeerd als 75 procent beweegdeelname in 2040.

In de Monitor Sportbeleid 2025 geven we een overzicht van de ontwikkelingen in het nationale sportbeleid en de wijze waarop het speelveld zich ontwikkelt. Na eerdere veranderingen in het speelveld zijn de spelers in het sportbeleid de afgelopen jaren stabiel gebleven. Het beleid kende een aantal langer lopende beleidslijnen die bijdroegen aan deze stabiliteit.

Verder was een verbreding van beleid zichtbaar. Sportbeleid wordt meer verbonden met andere beleidsdomeinen en maatschappelijke vraagstukken. Hiermee is het nationale sportbeleid meer dan het bevorderen van sport en bewegen. Zo spitst de discussie over het wettelijk inkaderen van de sport in de Tweede Kamer zich bijvoorbeeld ook toe op thema's als kwaliteit, toegankelijkheid en veiligheid (Hendrikx et al., 2023).

Vanuit nationaal sport- en beweegbeleid wordt aandacht besteed aan verschillende omgevingen die van invloed kunnen zijn op het sport- en beweeggedrag. Verder laat de monitoring zien dat het sport- en beweegbeleid een sterke verwevenheid heeft met andere beleidsterreinen en acteert in een breder systeem. In dit essay willen we wat zichtbaar is in de monitor theoretisch duiden en ontwikkelperspectieven bieden voor het sport- en beweegbeleid.

1.2 Theoretische positionering

Om de ontwikkeling in beleid te analyseren maken we in dit essay gebruik van drie theoretische perspectieven:

- het Multiple Streams Framework (Kingdon, 1984);
- de sociaal-ecologische systeembenadering (Bronfenbrenner, 1979); en
- de sociale-praktijkenbenadering (Shove et al., 2012).

Deze verbinden we vervolgens met het perspectief van hardware, orgware en software, dat eerder als uitgangspunt werd gebruikt om lokaal sportbeleid te begrijpen en te duiden (VSG, 2018; Ooms & Hoekman, 2024).

Multiple Streams Framework

Het Multiple Streams Framework wordt gebruikt om te begrijpen hoe beleidsvraagstukken op de politieke agenda zijn gekomen en waarom sportbeleid verandert over de tijd. Daarbij gaat het uit van verschillende stromen die samen kunnen komen, waarmee een 'policy window' ontstaat voor beleidsverandering. Het gaat daarbij om de probleemstroom, de beleidsstroom en de politieke stroom. In hoofdstuk 2 lichten we dit verder toe.

De belangrijkste functie van dit theoretisch perspectief is om inzicht te krijgen in waarom een onderwerp op de agenda staat en wel of niet tot uitvoer wordt gebracht. En in welke rol de belangrijkste stakeholders daarbij hebben.

Sociaal-ecologisch kader

Daarnaast maken we gebruik van het sociaal-ecologisch denkkader (Bronfenbrenner, 1979). Dit legt bloot dat gedrag, waaronder sport- en beweeggedrag, ontstaat in wisselwerking met elementen van verschillende omgevingssystemen. Gedrag is hiermee niet uitsluitend een individuele keuze.

Sport- en beweegdeelname wordt beïnvloed door diverse factoren. Naast persoonlijke kenmerken spelen de sociale omgeving (sociale netwerken, buurt waar iemand woont), fysieke omgeving (de beweegvriendelijke omgeving, sportinfrastructuur), en nationale kenmerken en beleid (brede maatschappelijke factoren zoals wetgeving, beleid, economische prikkers en cultuur) een rol. Individu en omgeving staan in wisselwerking met elkaar.

Het sport- en beweegbeleid probeert in te grijpen op de verschillende omgevingssystemen om bij te dragen aan het gewenste gedrag bij het individu. We proberen op basis van de omgevingssystemen te begrijpen en duiden waar beleid op ingrijpt.

Sociale praktijken

De sociale-praktijkenbenadering kent deels een overlap met dit sociaal-ecologisch denkkader. Shove et al. (2012) stellen dat gedrag niet alleen ontstaat door individuele keuzes, maar door interactie met drie elementen. Daarbij onderscheiden zij materialen, competenties en betekenissen. Deze lichten we in hoofdstuk 3 toe.

In het kort reflecteren we hierbij op de mate waarin beleid investeert in voorzieningen (materialen), investeert in begeleiding en vaardigheden (competenties) en probeert sport betekenis mee te geven, zoals ontmoeting, gezondheid of welzijn (betekenissen).

Hardware, orgware en software

Bij het model van lokaal sportbeleid van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG, 2018) staat het model van hardware, orgware en software centraal. Hierbij wordt de kern van het sportbeleid teruggebracht tot aandacht voor voorzieningen (hardware), de organisaties, samenwerking en governance (orgware), en programma's en interventies (software).

Dit model is ook toepasbaar op het nationale niveau en kent een overlap met de eerder genoemde theoretische perspectieven van de sociaal-ecologische systeembenadering en de sociale-praktijkenbenadering. Die overlap is met name sterk op de hardware, waar een sterke relatie is met de fysieke omgeving en de materialen, en op de software, waar de overlap zit op de beleidsactiviteiten en de competenties.

Maar op nationaal niveau is vanuit het besturen met akkoorden in de afgelopen jaren meer aandacht voor orgware gekomen. We diepen die daarom wat verder uit binnen het model van hardware, orgware en software. Daarvoor benutten we het concept van samenwerkend besturen, waarbij we vooral de vraag stellen hoe voorwaarden voor sport en bewegen (sociale praktijken) worden georganiseerd.

Samenvattend reflecteren we hier op met welke beleidsmechanismen de overheid probeert in te grijpen. Met daarbij bijzondere aandacht voor de orgware, als aanvulling op de vorige perspectieven.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvraag

Dit essay heeft als doel de ontwikkeling van het Nederlandse sportbeleid, zoals beschreven in de Monitor Sportbeleid 2025, kritisch tegen het licht te houden en daarop te reflecteren vanuit een systemisch perspectief. We gaan hierbij in op vier deelvragen, die samen inzicht moeten bieden in een systeemgerichte benadering, met veranderingen in de fysieke, organisatorische en programmatische omgeving gericht op de ondersteuning van sportpraktijken:

1. Hoe kan de beleidsontwikkeling worden verklaard vanuit het Multiple Streams Framework?
2. Welke omgevingssystemen en sociale praktijken probeert sport- en beweegbeleid te beïnvloeden?
3. Hoe krijgt dit vorm in beleid over hardware, orgware en software?
4. Welke uitdagingen liggen er voor toekomstig sport- en beweegbeleid?



Leeswijzer

- In hoofdstuk 2 verklaren we beleidsontwikkeling en -stabiliteit vanuit het Multiple Streams Framework.
- In hoofdstuk 3 gaan we in op de omgevingssystemen en de praktijken van sport en bewegen.
- In hoofdstuk 4 bespreken we de bouwstenen van systeemgericht sportbeleid op basis van het onderscheid in hardware, orgware en software.
- In hoofdstuk 5 gaan we in op de uitdagingen voor sport- en beweegbeleid en sluiten we af met aanbevelingen voor de toekomst.

Verandering en continuïteit: een *multiple streams*-analyse

In dit hoofdstuk duiden we de ontwikkelingen in het sportbeleid aan de hand van het Multiple Streams Framework (MSF).

2.1 Het Multiple Streams Framework

Beleidsverandering en beleidsstabiliteit of -continuïteit kan beter worden begrepen door hier vanuit het MSF naar te kijken. Daarbij proberen we te doorgronden welke stromen samenkomen en hoe beleidskeuzes tot stand komen. Deze stromen kunnen door de tijd veranderen, bijvoorbeeld door externe ontwikkelingen die ervoor zorgen dat een onderwerp hoger op de politieke agenda komt.

Policy window

Het Multiple Streams Framework stelt dat wanneer drie stromen samenkomen een 'policy window' ontstaat. Dit is een kort moment waarin beleid écht kan veranderen. De drie stromen die daarvoor samen moeten komen zijn:

- **Probleemstroom:** in deze stroom krijgen problemen aandacht. Niet elk maatschappelijk probleem wordt automatisch een politiek probleem. Problemen kunnen in beeld komen via indicatoren, crises of aandacht van media en belangengroepen. Denk bijvoorbeeld aan stijgende ongelijkheid in sportdeelname of tegenvallende topsportprestaties.
- **Beleidsstroom:** in deze stroom ontwikkelen beleidsmedewerkers, onderzoekers en experts mogelijke oplossingen of beleidsvoorstellen. Dit gebeurt vaak in beleidsnetwerken of denktanks. Niet alle beleidsvoorstellen worden daadwerkelijk uitgevoerd. Denk bijvoorbeeld aan de invoering van de Sportwet of samenwerkend besturen.
- **Politieke stroom:** hier gaat het om de politieke context, zoals politieke opinie, verkiezingsuitslagen en kabinetswisselingen. Veranderingen in deze stroom kunnen deuren openen of sluiten. Denk bijvoorbeeld aan de val van het kabinet, de klimaatdoelstellingen die ook de sport raken, en commissiedebatten over sport en bewegen.

Voorbeeld

Een concreet voorbeeld waar stromen bij elkaar komen, is de discussie rondom de betaalbaarheid van sport in commissiedebatten. Die werd gevoerd in het kader van het bredere maatschappelijke thema kansengelijkheid (probleemstroom). Dit leidde tot een motie om sport voor iedereen betaalbaar te maken (politieke stroom). Vervolgens kondigde de staatsecretaris een pilot aan rondom de sportpas (politieke stroom) waarin wordt verkend of dit een mogelijke oplossing voor het probleem is (beleidsstroom).

Zowel verandering als stabiliteit in beleid

De Monitor Sportbeleid 2025 laat zien dat het nationale sportbeleid zowel kenmerken van verandering als van stabiliteit vertoont.

Enerzijds is sprake van een verbreding van beleid, met meer oog voor de maatschappelijke betekenis, het omarmen van de beweegvriendelijke leefomgeving en meer nadruk op aspecten van toegankelijkheid.

Anderzijds laat de monitor zien dat veel van de programma's, samenwerkingsverbanden en beleidsdoelen een sterke mate van continuïteit vertonen. Het Sportakkoord II en de Brede Regeling Combinatiefunctionarissen bouwen voort op eerder ingezette ontwikkelingen en veel beleidsinstrumenten blijven behouden. Al dan niet in aangepaste vorm vanuit het 'lerend beleid'.

Meerwaarde van het MSF

Het MSF biedt een bruikbaar perspectief om deze combinatie van verandering en stabiliteit te begrijpen. De gedachte hierbij is dat beleid niet ontstaat vanuit een lineair proces, maar uit het samenvallen van drie stromen: de probleemstroom, de beleidsstroom en de politieke stroom. Tegelijkertijd impliceert het model dat beleid vaak stabiel blijft zolang er geen fundamentele verschuiving plaatsvindt in één of meerdere van deze stromen.

2.2 Probleemstroom

Verbinding met maatschappelijke vraagstukken

Vanuit de probleemstroom valt op dat sport zich de afgelopen jaren steeds sterker heeft verbonden met maatschappelijke vraagstukken. Dat is een gevolg van veranderingen in het systeem rondom het sportsysteem. De legitimering voor sportbeleid wordt steeds meer buiten de sport gezocht. En dat heeft consequenties voor het beleid zelf en de organisaties die zich in het speelveld begeven.

Stuij en Stokvis (2014) illustreerden dit eerder al voor de toegenomen aandacht voor gezondheid als legitimeringsgrondslag voor het sport- en beweegbeleid. Zij beschreven hoe vanaf 1950 de aandacht voor gezondheid toenam en zorgde voor een verbreding van het sportbeleid naar sport, bewegen en recreatie. En hoe dit gevolgen had voor het sportbeleid zelf en het speelveld.

Nu zien we verdere verbreding ontstaan, bijvoorbeeld richting buitenspelen en de intrede van beweegwijsheid in het sportbeleid. Dit is gekoppeld aan het maatschappelijke vraagstuk van de bewegarmoede, dat tijdens corona en in de nasleep daarvan veel aandacht heeft gekregen. Bijvoorbeeld in het manifest 'Bewegen, het nieuwe normaal' (Zonderland et al., 2020).

Invloed van bredere discussies

Verder raken bredere discussies over kansenongelijkheid, armoede en druk op de ruimte ook het sportbeleid. Deze ontwikkeling is zichtbaar zowel in Sportakkoord II als in andere Kamerbrieven en beleidslijnen. Te denken valt aan de inzet van de BRC voor specifieke groepen en de adviesaanvraag van de voormalig staatssecretaris van VWS aan de Nederlandse Sportraad en de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving over de mogelijkheden om de kansenongelijkheid in sport en bewegen te verminderen (Nederlandse Sportraad & Raad Volksgezondheid & Samenleving, 2026).

De maatschappelijke problemen die het beleid adresseert, zijn overigens over het algemeen relatief stabiel gebleven. Thema's als gezondheid, participatie en toegankelijkheid zijn niet nieuw. Die waren bijvoorbeeld ook al zichtbaar in het Europese Sport voor Allen-beleid (Council of Europe, 1976). En in Nederland vertaald naar bijvoorbeeld een nota voor gehandicaptensport (Ministerie van CRM, 1981) en een nota sport en minderheden (Ministerie van WVC, 1985). We stellen daarmee dat de probleemstroom op hoofdlijnen gelijk blijft.

Concretisering en legitimering van sportbeleid

Wel zien we dat deze stroom ook in de laatste jaren wordt geactualiseerd op contextuele ontwikkelingen buiten het sportsysteem. Maatschappelijke discussies over preventie, mentale gezondheid, sociale ongelijkheid en brede welvaart worden niet gepresenteerd als nieuwe problemen, maar eerder gezien als verdere concretisering en legitimeringsgrondslag voor bestaande uitdagingen rondom sport en bewegen.

De Monitor Sportbeleid laat zien dat de potentiële maatschappelijke waarde van sport meer aandacht krijgt en terugkomt in beleid voor sportaccommodaties, topsport en sportevenementen. Maar ook meer algemeen vanuit de maatschappelijke waarde van sportdeelname zelf en waar sportbeleid betekenisvol is voor andere beleidsterreinen. Met deze retoriek blijft de legitimiteit van beleid behouden, en wordt er in de uitvoering niet direct iets anders voorgesteld.

2.3 Beleidsstroom

Continuïteit in beleid

Ook binnen de beleidsstroom is sprake van continuïteit. De monitor laat zien dat veel beleidsoplossingen die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld, zoals lokale sportakkoorden, buurtsportcoaches, samenwerking tussen sport en zorg en aandacht voor inclusie, niet worden vervangen door nieuwe instrumenten, maar verder zijn doorontwikkeld.

De veranderde manier van samenwerking is positief beoordeeld en daar wordt op doorgepakt. Denk bijvoorbeeld aan de aanpassingen in Sportakkoord II ten opzichte van Sportakkoord I. De aanpak is grotendeels hetzelfde. Er zijn alleen kleine bijstellingen door aanscherping van de ambities en de behoefte om het meetbaarder te maken.

Op organisatorisch vlak wordt het Platform Ondernemende Sportaanbieders nu meegenomen. De verbinding die tot stand is gebracht met aanpalende akkoorden, waaronder het Gezond en Actief Leven Akkoord, heeft minder betrekking op de beleidsstroom zelf. De beleidsstroom blijft hiermee namelijk stabiel, maar is wel beter gekoppeld met probleem- en politieke stromen uit het zorg- en leefstijldomein. Dit kan de kans op 'policy windows' voor de sport vergroten, wat een positieve ontwikkeling is.

Stabiliteit, intensivering en verbreding

Daarnaast is er stabiliteit in lopende (thematische) beleidsprogramma's. Topsport, sportevenementen en zwemveiligheid zijn daar goede voorbeelden van. Verder constateren we op andere lijnen een intensivering van beleid, zoals bij de strategie Sporten met een handicap is vanzelfsprekend in 2030. Of een verbreding van beleid, zoals bij sporten en bewegen door kinderen, waar het verbreed is van motorische

vaardigheden naar beweegwijsheid. Daarbij is veel aandacht voor buitenspelen en is beleid niet meer alleen gericht op sport en bewegen maar op sporten, bewegen en spelen.

De nadruk ligt de laatste jaren minder op het introduceren van nieuwe beleidsconcepten en meer op het versterken, verbreden en beter verbinden van bestaande interventies. Daarbij is aandacht voor het verbeteren van het sportsysteem. Met als inzet dat het lokale sportlandschap professioneler, toegankelijker en beter georganiseerd is. Daarbij wordt gekozen voor de weg van geleidelijke institutionele ontwikkeling in plaats van radicale hervorming.

Volwassen beleidsstroom

Vanuit het perspectief van MSF kan dit worden geïnterpreteerd als een relatief volwassen beleidsstroom. In plaats van een situatie waarin verschillende concurrerende oplossingen strijden om aandacht, lijkt binnen het sportbeleid een zekere consensus te bestaan over de belangrijkste beleidsinstrumenten. Hierdoor verschuift de aandacht van beleidsinnovatie naar beleidsverfijning en implementatie.

In de monitor beschrijven we bijvoorbeeld hoe bestaande samenwerkingen verder worden uitgebreid richting gezondheid, preventie, armoedebeleid, duurzaamheid en de fysieke leefomgeving. De beleidsoplossing verandert daarbij niet fundamenteel. De reikwijdte ervan wordt groter door aan te sluiten bij probleem- en politieke stromen uit andere domeinen.

Terechte stabiliteit of verandering nodig?

De vraag is of het een terecht uitgangspunt is om de beleidsoplossing niet te veranderen. De problemen die nu centraal staan zijn namelijk niet nieuw. Met de gekozen beleidsoplossingen zijn de bestaande problemen onvoldoende bestreden. Dat zou reden kunnen zijn om beleidsinstrumenten, in plaats van de huidige consensus, juist ter discussie te stellen en op zoek te gaan naar beleidsinnovatie.

2.4 Politieke stroom

Stabiele stroom

De politieke stroom vertoont stabiliteit. Ondanks wisselingen van kabinetten en politieke accenten blijft sportbeleid breed politiek draagvlak genieten. Dit betekent niet dat sport altijd een hoge politieke prioriteit heeft, maar wel dat de maatschappelijke waarde van sport en bewegen nauwelijks ter discussie staat. Sport fungeert daarmee steeds meer als een beleidsinstrument binnen bredere maatschappelijke agenda's en probeert aan te haken op politieke stromen in andere domeinen.

Vanuit de politieke stroom is verder stabiele aandacht voor specifieke onderwerpen. Thema's als sportverenigingen, zwemveiligheid, sportvoorzieningen, topsport en veilig sportklimaat komen in alle Kamerdebatten terug.

Aanzetten tot ad-hocbeleid

Daarnaast zien we aanzetten tot ad-hocbeleid terugkomen vanuit de politieke stroom. De discussie in de Tweede Kamer wordt grotendeels gedomineerd door problematieken van dat moment en richten zich minder op de lange lijnen van beleid.

Dat is enerzijds waardevol, omdat daarmee politieke en maatschappelijke thema's opvolging krijgen. Maar dit ad-hocbeleid staat ook meer op zichzelf en is vaker kortlopend en kwetsbaar. Door bijvoorbeeld wisseling van bewindspersonen kunnen uitgangspunten of doelstellingen worden losgelaten.

Denk bijvoorbeeld aan de drie prioriteiten¹ en bijbehorende doelstellingen die toenmalig staatssecretaris Karremans in het najaar van 2024 benoemde. Deze waren nieuw en vormden de lijnen van het sport- en beweegbeleid van 2024 en 2025 (Van der Poel & Pulles, 2024). In het huidige kabinet zijn die drie prioriteiten niet meer als prioriteit aangemerkt en zijn de daaraan gekoppelde doelstellingen losgelaten. Dit neemt niet weg dat de drie groepen in het beleid nog wel in meer of mindere mate aandacht krijgen.

Daarnaast lijkt er sinds het verschijnen van de Kamerbrief in 2023 sprake van een veranderende politieke urgentie om tot een sportwet te komen.

Te veel afleiding

We constateren verschillend ad-hocbeleid en verschillende moties en initiatieven die wat verder afstaan van of afleiden van de grote lijnen van het nationale beleid. De Tweede Kamer is te makkelijk afgeleid, brengt verschillende perspectieven in (soms gestuurd vanuit de lobby) en heeft wisselende prioriteiten. Er zou meer systematisch toegezien kunnen worden op het werken op de prioritaire thema's.

Dat vraagt wel om meer strategische beleidsvoering en langetermijndoelen op thema's om het systeem mee te krijgen in de juiste richting (zie ook Van der Poel & Pulles, 2024). Concreter vraagt dat om een duidelijke visie op sport en bewegen en de rol van beleid. En op hoe het systeem mee te krijgen of te sturen op de weg naar het langetermijndoel.

In dit kader zijn er zijn wel lopende discussies over de sportwet, maar die komen maar moeilijk uit de verkennende fase. Daarbij spelen de kabinetswissels overigens ook een rol, waardoor dossiers aan een opvolger worden gelaten.

Doelmatiger en doeltreffender beleid

Een dergelijk toekomstperspectief en doelen voor de lange termijn helpen om minder ad-hocinspanningen te hebben vanuit de politieke stroom. Zo biedt het kaders voor een duidelijke doelmatigheids- en doeltreffendheidsafweging.

Zo zijn er voorbeelden van onderdelen die vanuit de politieke stroom tot nieuw beleid hebben geleid waarbij deze afwegingen minder van toepassing lijken te zijn. Zo kun je bij de sportpas voor jongeren en de BOSA-regeling voor sportverenigingen de vraag stellen of je met deze beleidsmaatregel de groepen bereikt die dit het hardst nodig hebben, of dat vooral andere groepen hiervan profiteren. Denk aan welke sportverenigingen de BOSA weten te benutten en welke daar vermoedelijk niet toe in staat zijn. En aan wie de weg naar de sportpas kan vinden en die weet in te zetten.

¹ 1) Jeugd meer laten sporten en bewegen; 2) mensen met een handicap meer laten sporten en bewegen; en 3) mensen in armoede meer laten sporten en bewegen.

2.5 Conclusie

Geen groot policy window

Vanuit het MSF is de belangrijkste conclusie dat er recent geen groot 'policy window' is geopend dat tot een fundamentele beleidsomslag heeft geleid. Integendeel, de monitor suggereert eerder dat een eerder geopend beleidsvenster nog doorwerkt.

Het Nationaal Sportakkoord, de preventieagenda en de groeiende aandacht voor brede welvaart hebben in de afgelopen jaren geleid tot een nieuwe beleidsrichting waarin sport structureel wordt verbonden met andere maatschappelijke opgaven en sterk is ingezet op samenwerkend besturen. De monitor laat vervolgens zien hoe deze beleidsrichting zich verder institutioneel consolideert.

Het sportbeleid kent een aantal lijnen die al langere tijd lopen. Denk hierbij aan het Sportakkoord en de BRC. Dit zorgt voor stabiliteit en structuur in het sportbeleid. Beleidsprogramma's hebben tijd nodig op te starten en van de grond te komen, voordat ze daadwerkelijk bijdragen aan waarvoor ze zijn ontwikkeld. De nadruk ligt nu op borging, samenwerking en doortontwikkeling in plaats van op radicale beleidsverandering.

Dit sluit aan bij eerdere aanbevelingen om te komen tot lange lijnen van beleid. Dus om de stap zetten van tijdelijke programma's naar structurele inbedding en uitvoeringskracht, gekoppeld aan een duidelijke governance en samenwerking.

Beleidsvacuüm

Wel constateren we dat Sportakkoord II ten einde loopt en er vooralsnog wel aandacht is voor borging, maar niet voor doorontwikkeling. Daar kan een mogelijkheid ontstaan om nieuw beleid in te zetten of het bestaande beleid voort te zetten.

Hier zien we alleen dat de stromen niet samenkomen of dat de 'policy entrepreneurs' onvoldoende ruimte voelen om hier stappen in te zetten. Hier ontstaat nu een beleidsvacuüm. Hier kan een stip op de horizon of een koers voor de langere termijn helpen om in deze periode keuzes te maken en tot verandering te komen.

Is een stabiel beleidsveld genoeg?

Doordat de probleemstroom, beleidsstroom en politieke stroom relatief stabiel zijn, ontstaat een beleidsveld waarin continuïteit, samenwerking en geleidelijke doorontwikkeling centraal staan. De vraag is of we daar genoeg mee nemen, of dat we toe willen naar een systeemdoorbraak en dus een nieuw beleidsvenster willen openen om bestaande problemen echt op te lossen.

Dit raakt aan het transitiedenken, waarbij je op zoek gaat naar alternatieve manieren van denken, werken en organiseren in het systeem. Een vaak toegepast instrument hiervoor is de X-curve van DRIFT (Silvestri et al., 2022). Dit gaat uit van twee gelijktijdige bewegingen: een opgaande lijn voor het opbouwen van nieuwe structuren en beleid, en een neergaande lijn voor het afbouwen of destabiliseren van gevestigde structuren en beleid. Deze twee lijnen vormen samen de X-curve en geven de transitie of verandering weer.

De grote vraag: hoe lossen we problemen op?

De belangrijkste uitdaging voor de toekomst blijft hoe stappen te zetten in het oplossen van de problemen. De probleemstroom vertoont immers weinig verandering over de jaren. De vraag is dan vooral hoe we het denken, werken en organiseren in het systeem veranderen.

De weg die nu wordt ingezet, zit vooral op beter samenwerken. Zowel binnen als buiten het systeem, gelet op de samenwerking tussen sport, gezondheid, onderwijs, welzijn en andere maatschappelijke domeinen. Daarbij wordt geen grote verandering nagestreefd, maar eerder een graduele, incrementele verbetering van het systeem.

Omgevingssystemen en sociale praktijken

In dit hoofdstuk passen we de sociaal-ecologische systeembenadering en de sociale-praktijkenbenadering toe op het sportbeleid.

Het Multiple Streams Framework biedt inzicht in de wijze waarop sport en bewegen op de beleidsagenda komt en uitgewerkt wordt, maar in niet hoe het beleid zelf werkt. In dit hoofdstuk gaan we in op waar het sportbeleid op ingrijpt en welke mechanismen ertoe moeten leiden dat sportbeleid betekenisvol is.

Daarbij richten we ons op hoe mensen tot sporten en bewegen komen als belangrijke uitkomstmaat van sportbeleid. Om deze stap te zetten is er aandacht voor de interactie tussen individuen en hun omgeving.

In deze context bieden de sociaal-ecologische systeembenadering en de sociale-praktijkenbenadering van Shove een denkraamwerk om te reflecteren op het gevoerde beleid. Beide perspectieven gaan ervan uit dat gedrag niet alleen voortkomt uit individuele keuzes, maar ontstaat binnen bredere sociale en fysieke contexten waarop beleid invloed kan uitoefenen.

3.1 Sociaal-ecologische systeembenadering

Sportdeelname als systeemuitkomst

Een belangrijk uitgangspunt van de sociaal-ecologische systeembenadering is dat sportdeelname niet uitsluitend kan worden verklaard door persoonlijke kenmerken, zoals motivatie, attitudes en voorkeuren. Gedrag wordt beïnvloed door een veelheid aan omgevingsfactoren. Individueel bewegen zich immers binnen sociale netwerken, organisaties en fysieke omgevingen die kansen en beperkingen met zich meebrengen voor sportdeelname. Sportdeelname kan daarom worden beschouwd als een systeemuitkomst.

Belang van ondersteunende omgevingen

Op individueel niveau spelen factoren zoals fysieke vaardigheden, gezondheid, beschikbare tijd en persoonlijke motivatie een rol. Maar dat iemand wil sporten, betekent niet altijd dat diegene ook daadwerkelijk sport. De aanwezigheid van ondersteunende omgevingen blijkt vaak minstens zo belangrijk.

Denk daarbij aan de sociale omgeving, waar familie, vrienden, collega's en andere sociale relaties mede bepalen in welke mate sport en bewegen onderdeel is van het dagelijks leven. Kinderen die opgroeien in gezinnen waar sport vanzelfsprekend is, ontwikkelen bijvoorbeeld vaker duurzame sportgewoonten dan kinderen voor wie sport geen zichtbare plaats inneemt (Stuij, 2015; Van den Dool et al., 2023; Van den Dool, 2025).

Maar ook de fysieke omgeving is van betekenis. De aanwezigheid van sportaccommodaties, veilige fietsroutes en openbare beweegruimte zijn behulpzaam voor sport en bewegen, terwijl de afwezigheid ervan een belemmering kan opwerpen (Wezenberg-Hoenderkamp & Schadenberg, 2025).

Daarnaast spelen organisaties een belangrijke rol. Scholen, sportverenigingen, ondernemende aanbieders, welzijnsorganisaties en werkgevers (kunnen) fungeren als belangrijke contexten waarin sportpraktijken vorm krijgen. Deze organisaties bepalen in belangrijke mate welke mogelijkheden mensen hebben om te sporten, hoe toegankelijk de activiteiten zijn en welke ondersteuning beschikbaar is.

Maar ook beleid op lokaal niveau kan het verschil maken. Denk bijvoorbeeld aan financiële ondersteuningsregelingen voor zwembles. Daarvan is bekend dat deze regelingen sterk verschillen tussen gemeenten (Stuij et al, 2024).

Beleid gericht op de omgeving

Vanuit deze systeembenadering verschuift de aandacht van het individu naar de omgeving waarin het gedrag ontstaat. Beleidsinterventies zijn er niet primair op gericht mensen te overtuigen om meer te gaan bewegen, maar om omstandigheden te creëren waarin bewegen en sporten een vanzelfsprekende keuze wordt.

Het sportbeleid oefent in de meeste gevallen invloed uit op één of meer omgevingssystemen. Dit is ook zichtbaar in de monitor. Veel van de beschreven beleidsontwikkelingen richten zich niet direct op het stimuleren van sportdeelname, maar eerder op het versterken van de omgeving waarin sport en bewegen plaatsvindt:

- Wat betreft de fysieke omgeving gaat het bijvoorbeeld om investeringen in (toegankelijke) sportaccommodaties, de beweegvriendelijke leefomgeving en de beschikbaarheid van (voldoende) ruimte voor sport.
- Ook ziet het beleid toe op de sociale omgeving, onder andere via aandacht voor een positieve sportcultuur, sociaal veilige sport en inclusie.
- Bovendien worden organisaties zoals sportverenigingen, scholen, zorg- en welzijnsorganisaties in toenemende mate betrokken bij de beleidsuitvoering.
- Tot slot beoogt het beleid ook de bestuurlijke en organisatorische context te beïnvloeden. Bijvoorbeeld via lokale sportakkoorden, financiële regelingen en samenwerking tussen diverse beleidsdomeinen.

Daarmee richt het beleid zich steeds meer op de omgevingssystemen rondom het individu.

Problemen verkleinen, niet meteen oplossen

Daarbij is het goed om reflectief en realistisch te blijven. Het zijn soms kleine veranderingen in het omgevingssysteem die teweeg worden gebracht. Vanuit sportbeleid kunnen grotere maatschappelijke problemen niet even opgelost worden. Denk hierbij aan de energiecrisis, armoedeproblematiek of

kansenongelijkheid. Het sportbeleid richt zich dan vooral op het bijdragen aan het verkleinen van deze problemen binnen het sportsysteem.

Zo wordt kansenongelijkheid aangepakt door financiële ondersteuningsregelingen voor sportdeelname van mensen met lage inkomens. Vanuit de energiecrisis zijn er subsidieregelingen beschikbaar voor het verduurzamen en onderhouden van sportaccommodaties.

Aanhaken bij andere systemen

Daarnaast onderstreept dit het belang om vanuit sport aangehaakt te zijn bij andere omgevingssystemen. Neem bijvoorbeeld de fysieke leefomgeving. Daar liggen grote opgaven rondom woningbouw, mobiliteit en vergroening, waar ook sport en bewegen een plek moet krijgen.

De omgevingsvisies en de bijdrage aan een gezondheidsbevorderende leefomgeving kunnen een grote rol spelen bij het bevorderen van het dagelijks beweeggedrag en sportgedrag. Maar dat vraagt er wel om dat het systeem van sport en bewegen voldoende is aangehaakt op de discussies rondom de fysieke leefomgeving.

Onderdeel van een groter geheel

Een hierbij passende reflectie is dat het sportsysteem ook weer onderdeel is van een groter geheel en niet op zichzelf staat. Waar sportbeleid invloed uitoefent op de verschillende omgevingssystemen (sociale omgeving, fysieke omgeving, lokale beleidsomgeving), werkt een ander omgevingssysteem in op het sportsysteem. Verstoringen vanuit deze omgevingssystemen beperken de mogelijkheden van het sportsysteem en vragen tijd, geld en uitvoeringsruimte die ambities in de weg kunnen zitten of bemoeilijken.

Daarin past de toegenomen druk op de ruimte, maar ook grote maatschappelijke vraagstukken als kansenongelijkheid en grensoverschrijdend gedrag. En de impact van oorlogen op de energieprijzen en de overheidsfinanciën. Dit werkt vervolgens door in de sport en geeft daar problemen. Maar ook veranderingen in bijvoorbeeld kansspelbelasting of btw-regels hebben een onvoorziene impact op de sportsector. Dit heeft vervolgens onvermijdelijke consequenties voor prioriteiten in of inrichting van het sportbeleid.

3.2 Sociale-praktijkenbenadering

De sociale-praktijkenbenadering van Shove et al (2012) biedt een waardevolle aanvulling. Sporten is vanuit dit perspectief geen losstaande activiteit die telkens opnieuw bewust wordt gekozen, maar een praktijk die onderdeel kan worden van dagelijkse routines en patronen. Daarbij kunnen we de vraag stellen wat beleid doet of kan doen om sport als sociale praktijk onderdeel te maken van dagelijkse routines en patronen.

Drie elementen

Sociale praktijken bestaan uit drie onderling verbonden elementen:

- **Materialen** verwijzen naar de fysieke en materiele voorwaarden die nodig zijn om een praktijk uit te voeren. Voor sport en bewegen gaat het bijvoorbeeld om sportaccommodaties, sportmateriaal, openbare ruimte, fietspaden, kleedvoorzieningen en sporthulpmiddelen. Zonder dergelijke voorzieningen wordt deelname aanzienlijk moeilijker.
- **Competenties** verwijzen naar de kennis en vaardigheden die nodig zijn om deel te nemen. Dit omvat niet alleen sporttechnische vaardigheden, maar ook kennis over aanbod, organisatorische vaardigheden en het vermogen om sportactiviteiten in te passen in het dagelijks leven.
- **Betekenenissen** verwijzen naar de waarden, normen en sociale betekenissen die aan sport worden toegekend. Sport kan worden gezien als gezond, sociaal ontspannend, competitief, of als onderdeel van een levensstijl of identiteit.

Sportdeelname ontstaat wanneer deze drie elementen op een succesvolle manier met elkaar verbonden raken. Een persoon kan beschikken over voldoende motivatie om te sporten, maar wanneer geschikte voorzieningen ontbreken of noodzakelijke vaardigheden niet aanwezig zijn, blijft deelname uit. Omgekeerd kan een uitstekende infrastructuur weinig effect hebben wanneer sport binnen een bepaalde sociale groep nauwelijks betekenis krijgt. Sportpraktijken zijn daarom altijd afhankelijk van de samenhang tussen materialen, competenties en betekenissen.

Beleid probeert elementen te beïnvloeden

Veel beleidsinterventies kunnen worden gezien als pogingen om één of meer elementen van sportpraktijken te versterken. In de Monitor Sportbeleid komen deze drie elementen van sociale praktijken ook terug.

De monitor laat zien dat de Tweede Kamer en het kabinet in toenemende mate aandacht besteden aan het behoud van/meer ruimte voor sport en bewegen (in de openbare ruimte), en aan het streven naar één centraal loket bij Uniek Sporten voor sporthulpmiddelen, met ruimte voor maatwerkoplossingen. Deze beleidsdiscussies richten zich op de materiële voorwaarden waaronder sportpraktijken kunnen ontstaan en voortbestaan. Investerings in sportvoorzieningen en toegang tot sporthulpmiddelen versterken de materiele voorwaarden voor sportdeelname.

Ook is er meer aandacht voor de ontwikkeling van competenties. Onder andere via de inzet van buurtsportcoaches voor specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld valpreventie voor ouderen) en het beleidsmatige belang dat wordt toegekend aan beweegwijsheid voor de jeugd. Hierbij draait het niet alleen om de pure sporttechnische vaardigheden, maar ook om dat mensen gedurende de levensloop actief en vitaal blijven.

Bovendien blijkt uit de monitor dat de betekenis van sport in beleid is verbreed. Sport wordt steeds vaker gepositioneerd als middel voor gezondheid, kansengelijkheid, sociale cohesie en mentale gezondheid. Daarmee verschuift de maatschappelijke betekenis van sport en bewegen en verandert de betekenis die

aan sport wordt toegekend. Deelname wordt niet alleen gestimuleerd vanuit plezier of prestatie, maar ook vanuit bredere maatschappelijke overtuigingen.

Combinaties van elementen

De Monitor Sportbeleid laat zien dat beleidsmaatregelen zich zelden richten op één afzonderlijk element. Juist de combinatie van materiële voorzieningen, competenties en het versterken van de maatschappelijke betekenis van sport vormt een terugkerend patroon in het sport- en beweegbeleid.

Daarmee lijkt het bewustzijn aanwezig dat afzonderlijke interventies slechts beperkt effect zullen hebben als zij niet bijdragen aan de onderlinge verbinding van deze elementen. Een nieuwe sportvoorziening leidt niet automatisch tot meer sportdeelname wanneer potentiële gebruikers niet beschikken over de vaardigheden of de sociale ondersteuning om hiervan gebruik te maken.

Duurzame verandering ontstaat pas wanneer materialen, competenties en betekenissen gelijktijdig worden versterkt. Vanuit dit oogpunt kunnen beleidsprogramma's, zoals het SAIL en het GALA, worden gezien als pogingen om deze verschillende elementen in samenhang te versterken.

3.3 Conclusie

Beleid steeds meer systeemgericht

Vanuit de sociaal-ecologische benadering en de sociale-praktijkenbenadering wordt sportdeelname niet langer gezien als een uitkomst van individuele motivatie, maar als een resultaat van complexe interacties tussen omgevingssystemen en sociale praktijken. Het beleid richt zich daardoor steeds minder op het individu als probleemdrager, en steeds meer op de systemen en contexten waarin sportpraktijken worden gevormd. Dit is logischerwijs lokaal en dicht bij het individu.

Daarmee is het sport- en beweegbeleid opgeschoven van gedragsgericht naar systeemgericht beleid. Dus niet meer primair gericht op het stimuleren van individuen, maar meer op het organiseren van omgevingen waarin sportpraktijken kunnen ontstaan, groeien en worden bestendigd.

Dit betekent ook dat de effectiviteit van beleid steeds sterker afhangt van de mate waarin verschillende actoren – nationaal, regionaal, maar zeker ook lokaal – erin slagen de fysieke, sociale en organisatorische voorwaarden voor sportdeelname met elkaar te verbinden.

Samenwerking als middel

In de praktijk zien we dat veel van de beleidsinspanningen om deze voorwaarden met elkaar te verbinden, gericht zijn op het organiseren van samenwerking. Denk aan SAIL, dat is gericht op het principe van samenwerkend besturen. Daarmee verschuift de aandacht niet alleen naar de voorwaarden voor sport- en beweeggedrag, maar ook naar de voorwaarden voor beleidsuitvoering.

Maar samenwerking moet geen doel op zich zijn. De vraag is daarom niet alleen of meer partijen bij het beleid worden betrokken, zoals het POS, maar vooral ook of daardoor meer samenhang ontstaat tussen de verschillende voorwaarden voor sportdeelname.

De bestuurlijke en organisatorische dimensie is de afgelopen jaren zichtbaar gegroeid. Besturen met akkoorden en samenwerkend besturen zijn daarvoorbeelden van. De rol van governance en samenwerking in het sportstelsel wint hiermee aan importantie. In het hoofdstuk hebben we daarom vanuit de 'orgware' meer aandacht voor hoe het systeem wordt georganiseerd.

Bouwstenen van systeemgericht sportbeleid

In dit hoofdstuk gaan we in op de bouwstenen van sportbeleid: hardware, orgware en software.

Wanneer beleid sportdeelname wil bevorderen, moet het zich niet uitsluitend richten op individuen, maar op de voorwaarden waarbinnen sport- en beweegpraktijken kunnen ontstaan. Deze voorwaarden zijn te ordenen in hardware, orgware en software:

- Hardware verwijst naar de fysieke en materiële randvoorwaarden voor sport en bewegen.
- Orgware heeft betrekking op de bestuurlijke, organisatorische en institutionele structuren die samenwerking mogelijk maken en richting geven aan het functioneren van het sportsysteem.
- Software omvat de activiteiten, programma's en interventies die worden ingezet om sportdeelname te stimuleren.

Deze driedeling maakt zichtbaar op welke onderdelen van het sportsysteem beleid aangrijpt en hoe verschillende beleidsinstrumenten bijdragen aan het realiseren van de beleidsdoelen.

4.1 Hardware: de fysieke basis

Veel geld naar sportaccommodaties

Historisch gezien vormt hardware de kern van het sportbeleid. Een belangrijk deel van de publieke investeringen is gericht op het realiseren en onderhouden van sportaccommodaties. Dit vanuit de veronderstelling dat voldoende en toegankelijke voorzieningen een noodzakelijke voorwaarde vormen voor sportdeelname (Nicholson et al., 2011).

Het realiseren en onderhouden van sportaccommodaties is vooral een lokale aangelegenheid. Onderzoek laat zien dat in 2024 76 procent van de netto-sportuitgaven van gemeenten gerelateerd waren aan sportaccommodaties (Van Eldert, 2025).

Dit neemt niet weg dat het ook in het nationale beleid aandacht krijgt. Zo richten subsidieregelingen als de BOSA en de SPUK Sport zich direct op sportaccommodaties. Hiermee ondersteunt het Rijk ook financieel de fysieke infrastructuur van de sport.

Naast deze financiële instrumenten krijgt de sportinfrastructuur ook op nationaal niveau aandacht via beleidskaders en investeringen in de topsportinfrastructuur. In het beleidsplan voor de toekomstige sportinfrastructuur wordt een onderscheid

gemaakt tussen breedte- en topsportaccommodaties, waarbij voor beide wordt ingezet op verduurzaming, toegankelijkheid en toekomstbestendigheid (Pulles et al., 2026).

Bovendien heeft het Rijk in de periode 2022-2025 meerdere keren bijgedragen aan de instandhouding van Thialf. In 2025 stelde het ministerie van VWS hiervoor 1,9 miljoen euro beschikbaar via een uitkering aan de provincie Fryslân, voor verbeteren van de duurzame exploitatie van Thialf (Ministerie van Financiën, z.d.).

Vraagstukken voor de toekomst

Daarbij worden discussies gevoerd over een basisinfrastructuur gekoppeld aan een mogelijke Sportwet, en zijn stappen gezet richting referentierichtlijnen voor sport- en beweegruimte. Hierbij is nadrukkelijk oog voor de toekomst met vraagstukken over de benodigde ruimte voor sport en over duurzaamheid en toegankelijkheid.

De ruimte voor sport blijft een belangrijke pijler. Maar de beweegvriendelijke omgeving wint duidelijk aan aandacht en is een volwaardig onderdeel geworden van het beleidsveld. Hier wordt aangesloten bij bredere opgaven rondom de Omgevingswet, met omgevingsvisies voor een gezondheidsbevorderende leefomgeving, en de Nota Ruimte.

4.2 Orgware: de organisatorische kracht

Samenwerking nodig voor grote vraagstukken

Naarmate beleid zich sterker richt op complexe maatschappelijke vraagstukken, groeit de behoefte aan samenwerking tussen uiteenlopende actoren. Geen enkele organisatie beschikt over voldoende middelen, bevoegdheden of expertise om deze vraagstukken zelfstandig aan te pakken. Orgware verwijst daarom naar de bestuurlijke en organisatorische infrastructuur en hoe de samenwerking daar mogelijk wordt gemaakt.

Stabiel speelveld

De spelers van het sportbeleid zijn in de afgelopen periode stabiel gebleven. Dat geldt zowel op landelijk niveau, met de gevestigde partijen, de structuren van de akkoorden en de ondersteuningsorganisaties, als op lokaal niveau, waar met doorlopende landelijke programma's sprake was van beleidsstabiliteit.

Samenwerking steeds meer een beleidsdoel

Samenwerkend besturen is een leidend principe geworden, met akkoorden en versterking van lokale samenwerking. Daarnaast krijgt de orgware veel aandacht via het versterken van de sportverenigingen als belangrijk organisatorische infrastructuur waar maatschappelijke waarde aan wordt toegeschreven.

Ook zien we hier de samenwerking tussen publieke, private en maatschappelijke organisaties terugkomen. Daarbij wordt de rol van de overheid er meer één als netwerkregisseur, facilitator en verbinder en in mindere mate als directe uitvoerder.

Deze ontwikkeling zien we terug in de Monitor Sportbeleid. Lokale sportakkoorden, regionale samenwerkingsverbanden, BRC, GALA en AZWA illustreren hoe

beleidsdoelen steeds vaker worden gerealiseerd via netwerkstructuren. De nadruk ligt niet alleen op het uitvoeren van activiteiten, maar ook op het organiseren van samenwerking en verbinding (Klijn & Koppenjan, 2016). Daarmee wordt de samenwerking zelf steeds meer een beleidsdoel.

Sturen met akkoorden kan worden gezien als een specifieke vorm van samenwerkend besturen, waarbij verschillende partijen rond een maatschappelijke opgave bijeengebracht worden om een beweging in een beoogde richting te realiseren (Hoogendam et al., 2024).

Logische ontwikkeling, maar niet eenvoudig

Dit is, voortbouwend op de systembenadering, een logische ontwikkeling. Wanneer sportdeelname wordt beschouwd als een systeemuitkomst, ontstaat de noodzaak om verschillende onderdelen van het systeem met elkaar te verbinden.

Gemeenten kunnen accommodaties realiseren, sportverenigingen kunnen activiteiten aanbieden, scholen kunnen jongeren bereiken en zorgorganisaties kunnen specifieke doelgroepen ondersteunen. De meerwaarde ontstaat wanneer deze actoren hun activiteiten op elkaar afstemmen en samen verantwoordelijkheid nemen voor maatschappelijke resultaten.

Dit klinkt eenvoudig, maar komt zeker met uitdagingen. Samenwerking is niet vanzelfsprekend. Samenwerking vraagt om vertrouwen, gedeelde doelstellingen, heldere rolverdelingen en voldoende organiserend vermogen. Naarmate meer organisaties betrokken raken, neemt ook de bestuurlijke complexiteit toe. Hierdoor verschuift de aandacht van de vraag of organisaties samenwerken naar de vraag hoe samenwerking wordt georganiseerd en bestuurd.

Hoe samenwerking wordt georganiseerd

Uit de Monitor Sportbeleid blijkt dat deze samenwerking inmiddels op verschillende manieren is georganiseerd. In alle gemeenten is een lokaal en/of regionaal sportakkoord aanwezig, en ongeveer drie kwart beschikt over een lokaal kernteam dat richting geeft aan de uitvoering. Bovendien is in vrijwel alle gemeenten een coördinator sport en preventie actief, die verbinding legt tussen sport, gezondheid en het sociale domein.

Ook sportaanbieders, met name verenigingen, worden vaker betrokken bij de uitvoering. Bijvoorbeeld via deelname aan kernteams en/of themawerkgroepen. Maar de manier waarop dit lokaal wordt ingevuld verschilt, en de organisatorische basis is nog niet overal volledig uitgewerkt (Pulles et al., 2026).

De manier waarop deze samenwerking wordt bestuurd, krijgt daarbij steeds meer vorm vanuit de gemeente als netwerkregisseur, facilitator en verbinder. De Monitor Sportbeleid laat zien dat gemeenten een belangrijke positie innemen bij het samenbrengen en vormgeven van de lokale samenwerking (Pulles et al., 2026).

De uitvoering ligt overigens niet uitsluitend bij gemeenten. Binnen de lokale sportakkoorden werken verschillende partijen uit diverse domeinen vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid aan de gezamenlijke ambities.

4.3 Software: de praktijk van programma's en interventies

Activiteiten om sportdeelname te stimuleren

De software richt zich op de concrete activiteiten waarmee beleid probeert sportdeelname te stimuleren. Hieronder vallen onder meer de activiteiten van buurtsportcoaches, sportstimuleringsprogramma's en beweeginterventies. Deze zijn veelal gericht op specifieke doelgroepen. Met de activiteiten wordt geprobeerd sportdeelname aantrekkelijker en toegankelijker te maken.

Veel van deze programma's richten zich op het versterken van competenties en het verlagen van drempels voor deelname. Denk bijvoorbeeld aan de verschuiving van aandacht voor motorische vaardigheden naar het bredere concept beweegwijsheid. Daarmee sluit het beleid aan bij de sociale-praktijkenbenadering van Shove, waarin competenties een essentieel element vormen voor het ontstaan en voortbestaan van praktijken.

De BRC als voorbeeld

De BRC laat zien hoe deze software in de praktijk vorm krijgt. In 2024 waren er 1,424 fte buurtsportcoaches actief. Zij vervullen een brede rol in wijken en buurten, brengen mensen aan het sporten en bewegen, leggen verbindingen met andere domeinen en werken samen met sportaanbieders om passend aanbod te realiseren (Gómez Berns et al., 2025).

De inzet van buurtsportcoaches richt zich op verschillende doelgroepen. Onder andere op mensen die achterblijven in de sport- en beweegdeelname, bijvoorbeeld vanwege een beperking of een laag inkomen (Gómez Berns et al., 2025). In het kader hiervan verschuift de uitvoering van algemeen sportstimuleringsbeleid naar meer specifieke ondersteuning van groepen waarvoor deelname minder vanzelfsprekend is.

Ook de activiteiten zijn breder dan alleen het organiseren van sportaanbod. Beweegcoaches begeleiden mensen die weinig of niet sporten en bewegen, en creëren waar nodig nieuw aanbod. Bovendien zijn er BRC-functionarissen die zich richten op het versterken van de verbinding met sportaanbieders, onderwijs, welzijn en zorg (Gómez Berns et al., 2025).

Deze ontwikkeling sluit aan bij de bredere ontwikkeling die we beschrijven in de Monitor Sportbeleid. Binnen de BRC is steeds meer oog voor kwetsbare groepen en op de verbinding van sport met andere domeinen. Maar de monitor laat ook zien dat deze uitvoeringspraktijk onder druk staat. Het aantal BRC-fte is ten opzichte van 2022 afgenomen, en ook de inzet vanuit andere domeinen en de cofinanciering zijn

teruggelopen. Dit raakt aan de orgware en de samenwerking in het veld, wat het moeilijker kan maken om de doelen te realiseren.

Niet automatisch effect op sportdeelname

Daarbij blijkt uit de Monitor Sportbeleid 2025 dat een versterking van de uitvoering niet automatisch leidt tot een beoogde verandering in sport- en beweeggedrag. Hoewel de activiteiten op veel plaatsen aanwezig zijn, zijn de daadwerkelijke effecten vooralsnog beperkt zichtbaar (Pulles et al., 2026).

Dit onderstreept dat de organisatorische randvoorwaarden essentieel zijn. Het vereist samenwerking en verbinding tussen domeinen om de juiste groepen te bereiken en betekenisvol te zijn voor deze groepen.

4.4 Conclusie

Orgware als verbinder

Orgware kan worden beschouwd als de verbindende schakel tussen hardware en software. Zonder effectieve governance blijven voorzieningen losstaande investeringen en blijven programma's geïsoleerde interventies. Orgware zorgt ervoor dat de middelen, activiteiten en actoren met elkaar worden verbonden tot een functionerend systeem.

Daarom is het voor de toekomst van sportbeleid vooral belangrijk om de vraag te stellen of het sportsysteem beschikt over voldoende organiserende capaciteit om bestaande middelen en interventies effectief te verbinden. Waar hardware mogelijkheden creëert en software deze mogelijkheden activeert, bepaalt orgware in belangrijke mate of deze inspanningen daadwerkelijk samenkomen in duurzame sport- en beweegpraktijken.

Governance en samenwerking cruciaal voor sportbeleid

Daarmee lijkt de verdere ontwikkeling van governance en samenwerking een van de belangrijkste voorwaarden voor een toekomstbestendig en systeemgericht sportbeleid. Daarbij moet de nadruk liggen op lokaal, dicht bij de burger. Dus in wijken en gemeenten.

Kritische reflectie en toekomstbeschouwing

In dit slothoofdstuk komen we tot een antwoord op onze onderzoeksvragen, inclusief de uitdagingen voor de toekomst. We sluiten af met enkele aanbevelingen voor de toekomstige richting en inrichting van sportbeleid.

De Monitor Sportbeleid 2025 schetst het beeld van sportbeleid dat zich de afgelopen jaren verder heeft ontwikkeld, verbreed en verbonden met andere maatschappelijke domeinen. Sport wordt nadrukkelijk gekoppeld aan gezondheid, preventie, inclusie, leefbaarheid en brede welvaart. Vanuit het MSF kunnen we deze ontwikkeling begrijpen als het resultaat van een langdurige koppeling tussen maatschappelijke problemen, beschikbare beleidsoplossingen en politieke aandacht.

Sport en bewegen hebben een relatief stabiele positie verworven binnen het Nederlands beleidslandschap. Maar wat betekent dat voor de toekomst? Is deze beleidsstabiliteit iets om vast te houden, of moeten we op zoek naar beleidsverandering?

5.1 Verklaring voor beleidsontwikkeling

In deze paragraaf beantwoorden we de eerste onderzoeksvraag: hoe kan de beleidsontwikkeling worden verklaard vanuit het Multiple Streams Framework?

Hardnekkige vraagstukken

Veel van de vraagstukken die vandaag de dag centraal staan, zijn niet nieuw. Vraagstukken rondom sportdeelname, sociaal-economische verschillen in participatie, toegankelijkheid van sport, de toekomstbestendigheid van verenigingen en de verbinding tussen sport en gezondheid zijn al jarenlang onderdeel van de beleidsagenda.

Ook veel van de gehanteerde beleidsstrategieën vertonen een aanzienlijke mate van continuïteit. Samenwerking tussen sectoren, lokale netwerkvorming, ondersteuning van sportaanbieders, buurtsportcoaches en integrale beleidsbenaderingen vormen inmiddels vertrouwde elementen binnen het sportbeleid. Maar we kunnen constateren dat de vraagstukken ondanks jarenlange beleidsinspanningen hardnekkig blijven.

Is continuïteit positief?

Vanuit het MSF kan geredeneerd worden dat de continuïteit van beleidsdoelen en -instrumenten een teken is van succesvolle institutionalisering. Sport heeft immers een vaste positie verworven binnen verschillende maatschappelijke beleidsagenda's en beschikt over een relatief stabiel netwerk van betrokken organisaties.

Een tegengeluid is dat de aanhoudende aanwezigheid van dezelfde vraagstukken kan worden gezien als een aanwijzing dat het bestaande beleidsrepertoire slechts beperkt in staat is geweest de onderliggende systeemdynamiek te veranderen. De probleemstroom is bekend: onvoldoende bewegen, gezondheidsverschillen, toegankelijkheidsvraagstukken en sociale ongelijkheid. De beleidsstroom is eveneens herkenbaar: samenwerking, netwerkvorming, buurtsportcoaches, verenigingsondersteuning en integrale programma's. En ook de politieke legitimatie van sport, met de bijdrage aan gezondheid en brede welvaart, staat nauwelijks ter discussie.

Maar juist deze stabiliteit roept de vraag op of het beleidsveld niet gevangen is geraakt in een relatief vaste manier van denken over zowel problemen als oplossingen.

Zit beleid vast in bestaande kaders?

In dit kader wordt in de literatuur gesproken van padafhankelijkheid (Kay, 2005; Green & Collins, 2008). Met eenmaal ingezette beleidsarrangementen wordt een pad gekozen dat vervolgens verder wordt bewandeld. Organisaties bouwen expertise op rondom bestaande interventies, financieringsstromen worden ingericht op bestaande programma's en samenwerkingsstructuren ontwikkelen hun eigen institutele logica.

Hierdoor ontstaat een situatie waarin nieuwe beleidsinitiatieven vaak voortbouwen op bestaande structuren in plaats van deze fundamenteel ter discussie te stellen. Verandering vindt dan vooral plaats binnen de grenzen van het bestaande systeem.

● Voorbeeld 1: Sportakkoord

Een goed voorbeeld is hoe het Sportakkoord was ingericht op sportverenigingen en weinig ruimte bood aan ondernemende sportaanbieders. Daar werd in Sportakkoord II verandering in aangebracht door ook het POS aan tafel te vragen. Maar de kaders van het programma blijven wringen voor ondernemende aanbieders en zijn meer gericht op de verenigingen (bijvoorbeeld waar het gaat om de vier v's voor een sociaal veilige sport).

● Voorbeeld 2: topsport

Een padafhankelijkheid is ook zichtbaar voor topsport. Daar zien we dat bovengemiddeld succes meer investeringen aanjaagt. Terwijl de conclusie ook kan zijn dat je met minder investeringen toe had gekund om de doelstellingen te halen. Dit biedt dan mogelijkheden om daar minder in te investeren en dat geldt juist in zetten op onderdelen waar je de doelen niet haalt.

Waar op topsport de doelen op de medaillespiegel ruim worden gehaald, zien we bijvoorbeeld in de breedtesport dat de ongelijkheid in sport en bewegen hardnekkig is. We slagen er niet in de kwetsbare groepen voldoende te faciliteren om in beweging te komen. De vaste paden doorbreken zou hier betekenen dat je geld van de topsport overbrengt naar de breedtesport, om daar dichterbij doelrealisatie te

komen. Nederland staat hier overigens niet alleen in, zo laat een voorbeeld uit Engeland zien:



Voorbeeld uit Engeland

'In line with the Path Dependency framework discussed above, the prioritisation of elite sport can be seen as continually self-reinforcing. As funding has led to success, this has not only strengthened those policy actors lobbying for elite sport but also made it harder for politicians to remove or reduce support for elite sport. As an example, even in a time of wider governmental austerity, budgets for elite sport were increased after the success of British athletes at the London Olympic Games in 2012. More generally, support for elite sport development has been further fortified by Britain hosting a number of other high profile international events, although the evidence of the wider benefits of this hosting policy was weak when first instigated in the Labour government's Game Plan policy document (Department for Culture Media and Sport / Strategy Unit, 2002).'

Bron: Lindsey et al. (2016, p. 49).

In Nederland is die situatie enigszins vergelijkbaar en beweegt de Kamer ook mee met de wensen vanuit de topsport. Daarnaast zijn er andere onderwerpen die vanuit de Kamer op de agenda komen en een minder sterke relatie hebben met de grotere doelen van het sportbeleid en eerder afleiden. Het zijn meer ad-hocinitiatieven die politiek of maatschappelijk opspelen en waarbij niet per definitie de drie stromen bij elkaar komen.

Doorgaan of iets nieuws proberen?

We concluderen dat het MSF vooral helpend is om stabiliteit in beleid te verklaren. Om meer grip te krijgen op verandering in beleid, of om te komen tot een transitie is de X-curve behulpzaam. De X-curve (Silvestri et al., 2022) gaat ervan uit dat een transitie bestaat uit twee gelijktijdige bewegingen. Een opgaande lijn voor het opbouwen van nieuwe structuren en beleid en een neergaande lijn voor het afbouwen of destabiliseren van gevestigde structuren en beleid, die samen de X-curve vormen.

Uitzoomend op het sportbeleid staan we nu voor de keuze om de huidige lijn van stabiliteit en padafhankelijkheid door te trekken op deze X-curve en het systeem te optimaliseren, of om het af te bouwen en iets nieuws te starten. Gaan we met kleine stapjes vooruit met weinig weerstand, of doen we het radicaal anders? Dat laatste zal meer energie kosten, maar mogelijk ook meer opleveren en wél veranderingen in de probleemstroom teweegbrengen. Maar wat bouwen we dan op? En nog belangrijker: wat breken we dan af?

De positie van sport in het systeem

Voor deze afweging is het belangrijk om je te realiseren wat de positie van het sportsysteem is binnen het grotere geheel. En dat de mogelijkheden om vanuit het sportsysteem verandering in de probleemstroom te realiseren beperkt zijn. Sport is immers een spiegel van de samenleving. Zolang ongelijkheid, armoede en

misstanden in de samenleving bestaan, zul je daar ook uitingen van terugzien in het sportsysteem.

Dit neemt niet weg dat er mogelijkheden zijn om het sportsysteem te optimaliseren en met beleid duidelijke keuzes te maken. Dat kan door meer oog te hebben voor de lange lijnen van beleid en bestaande padafhankelijkheden ter discussie te stellen en te bezien in het perspectief van langetermijndoelen van het sportbeleid. Dit vraagt om kennis over hoe beleid op Rijksniveau uitwerkt op de verschillende onderdelen van het systeem.

5.2 Een systeembenadering

In deze paragraaf beantwoorden we de tweede onderzoeksvraag: welke omgevingssystemen en sociale praktijken probeert sport- en beweegbeleid te beïnvloeden?

Functie van de systeembenadering

De systeembenadering is behulpzaam om de beleidsinspanningen te ordenen en meer zicht te krijgen op de betekenis van verschillende onderdelen van het omgevingssysteem. Dit helpt ook om de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleidsacties in te schatten. We constateren dat met beleid ingezet wordt op de verschillende omgevingssystemen en dat er ook aandacht is voor de materialen, competenties en betekenissen uit de sociale-praktijkenbenadering.

Beleid gericht op systemen, niet op individuen

Sportdeelname wordt vanuit beleid gezien als een resultaat van complexe interacties tussen omgevingssystemen. Het beleid richt zich daarom steeds minder op het individu als probleemdager, en steeds meer op de systemen en contexten waarin sportpraktijken worden gevormd. Dit is logischerwijs lokaal en dicht bij het individu. Dat betekent dat beleid vanuit het Rijk uiteindelijk op dat niveau betekenisvol moet zijn, en dus zorgen dat lokale systemen beter functioneren.

Daarmee verschuift het sport- en beweegbeleid en is dit niet meer primair gericht op het stimuleren van individuen, maar meer op het organiseren van omgevingen waarin sportpraktijken kunnen ontstaan, groeien en worden bestendigd.

Dit betekent ook dat de effectiviteit van beleid in toenemende mate afhangt van de mate waarin verschillende actoren – nationaal, regionaal, maar zeker ook lokaal – erin slagen de fysieke, sociale en organisatorische voorwaarden voor sportdeelname met elkaar te verbinden. Zie bijvoorbeeld hoe bij de BRC samenwerking en verbinding centrale elementen zijn geworden, naast het doel om doelgroepen te bereiken.

Samenwerking als sleutelwoord, maar niet als doel

Samenwerking is een sleutelwoord geworden in het systeem. Dit staat centraal bij het besturen met akkoorden en speelt zowel bij SAIL als bij de BRC een belangrijke rol. Het is belangrijk dat daarbij samenwerken niet alleen een doel op zich is. De

samenwerking moet een functie hebben en ten dienste staan van de doelen van het sportbeleid.

Het is goed om te onderkennen dat er nog optimalisatiemogelijkheden liggen voor de samenwerking en verbinding tussen systeemonderdelen en tussen domeinen. Maar ook dat die verbinding en samenwerking geen doel op zich moet zijn, maar faciliterend moet zijn aan de grotere opgave.

Bij de BRC impliceert dit dat het doel van verbinding ten dienste moet staan van het doel om doelgroepen te bereiken. Dus samenwerking en verbinding niet als doel op zich, maar als middel om mensen die achterblijven te laten deelnemen.

Meer uitgaan van systeemdenken

Bij het bepalen van de doelmatigheid en doeltreffendheid van de voorgenomen beleidsacties kan meer van het systeemdenken uit worden gegaan. Om zo te bezien hoe de aanpassingen in het systeem kunnen uitwerken op de langetermijndoelen van het sportbeleid. Vanuit die inzichten kan gezocht worden naar optimalisatiemogelijkheden in omgevingssystemen en in beleidsacties.

Betekenisgeving neemt toe

Vanuit de sociale-praktijkenbenadering is goed te zien dat de betekenisgeving toeneemt. Er is meer aandacht voor de maatschappelijke betekenis van sport en de betekenis van sportbeleid. Verder wordt actief ingezet op het inregelen van de aandacht voor competenties met het omarmen van het concept beweegwijsheid binnen beleidsacties. De fysieke omgeving en de materialen krijgen aandacht vanuit de sportinfrastructuur en vanuit de steun voor hulpmiddelen voor mensen met een beperking.

Meebewegen met ontwikkelingen

Sportbeleid moet blijven meebewegen met de contextuele ontwikkelingen. Het sportsysteem is namelijk onderdeel van een groter systeem. Denk aan de toegenomen aandacht voor brede welvaart en hoe sport daarbinnen gepositioneerd kan worden. Maar ook externe verstoringen als stijging van energieprijzen of veranderingen in wet- en regelgeving kunnen een grote impact hebben op het sportsysteem.

Dit vraagt om omgevingsbewustzijn en wendbaarheid in het sportbeleid om het sportsysteem sterk en toekomstbestendig te houden. En om de omgevingssystemen optimaal in te zetten ten dienste van de doelen van het sportbeleid.

5.3 Hardware, orgware en software

In deze paragraaf beantwoorden we de derde onderzoeksvraag: hoe krijgt dit vorm in beleid over hardware, orgware en software?

Bij de uitwerking van het sportbeleid biedt de driedeling van hardware, orgware en software een goed kader. De hardware verwijst naar de fysieke basis met

sportaccommodaties en beweegvriendelijke omgeving. De orgware richt zich op de organisatorische kracht en is de verbindende schakel tussen hardware en software. Software staat voor de praktijk van programma's en interventies.

Oog voor hardware en software

We concluderen dat er oog is voor de fysieke basis en dat er met de programma's en interventies, zoals de BRC en SAIL, veel in de praktijk wordt gebracht.

Sportaccommodaties krijgen aandacht in subsidieregelingen zoals de BOSA en SPUK en spelen een rol binnen de discussies over de Sportwet. Vanuit de druk op de ruimte wordt verder gewerkt aan beleidsplan toekomstbestendige infrastructuur (Ministerie van VWS, 2025).

Aandacht voor orgware nodig

De orgware moet ervoor zorgen dat de fysieke infrastructuur, activiteiten en actoren met elkaar worden verbonden tot een functionerend systeem. Dit maakt dat het voor de toekomst van sportbeleid vooral belangrijk is om de vraag te stellen of het sportsysteem beschikt over voldoende organiserende capaciteit om bestaande middelen en interventies effectief te verbinden.

Het element van orgware heeft in de afgelopen jaren duidelijk meer aandacht gekregen. Samenwerking is uitgegroeid tot het centrale organiserende principe binnen het sportbeleid. Die samenwerking is essentieel om de omgevingssystemen optimaal te beïnvloeden.

Gemeenten, sportverenigingen, ondernemende sportaanbieders, onderwijsinstellingen, zorgorganisaties en welzijnsorganisaties beschikken ieder over een deel van de benodigde middelen, kennis en contacten. Samenwerking is nodig om die op elkaar te laten aansluiten en versterkend te laten werken. In veel beleidsdocumenten (BRC, Sportakkoord, GALA, TiN, etc.) wordt samenwerking gepresenteerd als een oplossing.

Samenwerking in regelingen en akkoorden

Het principe van samenwerkend besturen wordt in SAIL als voorwaarde beschouwd om de ambities van het akkoord te realiseren. De nadruk ligt op integrale samenwerking tussen verschillende domeinen en beleidstrajecten, zoals met het GALA en de Beweegalliantie. Bovendien zijn een lokaal kernteam en een coordinator Sport en preventie (CSP) verplichte voorwaarden om een lokaal uitvoeringsbudget aan te vragen (Ministerie van VWS et al., 2023).

Dezelfde gedachte komt terug in de BRC. Een van de drie ambities van de regeling is het versterken van de verbinding tussen sport, bewegen en andere domeinen, waaronder onderwijs, gezondheid en zorg en welzijn. De buurtsportcoach en CSP spelen hierbij een verbindende rol (Gómez Berns et al., 2025).

Ook in het GALA ligt de nadruk op domeinoverstijgende samenwerking. Gemeenten, het Rijk en zorgverzekeraars werken daarbij samen aan preventie en

gezondheid, waarbij verbindingen tussen het medische, sociale en fysieke domein als van belang worden gezien (Ministerie van VWS, 2023).

Tot slot wordt ook vanuit de topsport een breed en gezamenlijk perspectief gehanteerd. Het Strategisch Kader Topsport richt zich op het Nederlandse topsportlandschap en schetst hoe de verschillende aspecten en actoren zich tot elkaar verhouden en elkaar kunnen versterken. Daarbij wordt benadrukt dat iedere partij vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid bepaalt welke bijdrage zij levert (Ministerie van VWS, NOC*NSF & VSG, 2023).

Wat levert samenwerking op?

In deze verschillende beleidsprogramma's is samenwerking daarmee niet alleen een manier om partijen bij elkaar te brengen, maar ook een manier om diverse bijdragen en verantwoordelijkheden met elkaar te verbinden. Dat maakt samenwerking een wezenlijk onderdeel van de gekozen beleidsaanpak. Maar de vraag is wat deze samenwerking vervolgens oplevert.

Samenwerking is immers in de eerste plaats een organisatievorm. Het bestaan van netwerken zegt op zichzelf weinig over de mate waarin maatschappelijke vraagstukken of beleidsproblemen daadwerkelijk worden opgelost.

Samenwerking kan heel doeltreffend en doelmatig worden gerealiseerd. Maar dit draagt dan niet per definitie bij aan de grotere opgaven waar de sport voor staat. Het kan dan op dat niveau weinig doeltreffend en doelmatig zijn. Het doel moet daarom niet enkel zijn dat organisaties samenwerken, maar dat deze samenwerking leidt tot wezenlijke verandering in sport- en beweegpraktijken.

Samenwerking moet een doel hebben

Dit betekent niet dat de samenwerking geen waarde heeft, maar het roept wel de vraag op of netwerkvorming alleen voldoende veranderkracht genereert om hardnekkige patronen te doorbreken. Er bestaat een risico dat samenwerking zelf een beleidsdoel wordt, waardoor de aandacht verschuift van maatschappelijke uitkomsten naar procesmatige succesindicatoren, zoals het aantal partners, convenanten en samenwerkingsverbanden.

Het is daarom essentieel dat als voorwaarde voor samenwerking wordt meegegeven dat die samenwerking ertoe moet bijdragen dat het systeem beter functioneert. En beter aansluit op de dagelijkse leefwereld van burgers en de praktijken waarin sport en bewegen plaatsvinden.

5.4 Uitdagingen voor toekomstig sport- en beweegbeleid

Op basis van het voorgaande beantwoorden we in deze paragraaf onze vierde onderzoeksvraag: welke uitdagingen liggen er voor toekomstig sport- en beweegbeleid?

Systeemdoorbraak of optimalisatie

● Doorgaan op de ingeslagen weg?

De vraag is of verdere verfijning van bestaande instrumenten voldoende is om de maatschappelijke opgaven aan te pakken die na jaren van beleidsontwikkeling nog grotendeels ongewijzigd zijn. Of dat dit vraagt om een meer fundamentele systeemdoorbraak. Gaan we, gedacht vanuit de X-curve (Silvestri et al., 2022), door op dezelfde lijn of breken we structuren en beleid af en bouwen we met een nieuwe lijn wat nieuws op?

Of met andere woorden, gaan we door op de ingeslagen weg of veranderen we van richting en nemen we een andere route? Met als uiteindelijke uitkomst dat we de langetermijndoelen van het sportbeleid weten te realiseren. Daarvoor is het helpend als de langetermijndoelen van het sportbeleid voor iedereen duidelijk zijn. En of dit dan meer behelst dan dat 75 procent van de bevolking in 2040 aan de beweegrichtlijnen voldoet.

In onze ogen is een fundamentele systeemdoorbraak te veel gevraagd. We moeten niet vergeten dat in Nederland ook veel goed gaat. Zo hebben we een relatief hoge sportdeelname en een hoge tevredenheid over sport- en beweegmogelijkheden in de buurt. Daarom zien we meer mogelijkheden in het optimaliseren van het systeem dan in een radicale institutionele herstructurering of volledig nieuw beleidsprogramma.

● Andere benadering van sport

Bij de mogelijkheden om te optimaliseren zien we wel een duidelijke kans in een verandering in de wijze waarop sport wordt benaderd. Een vertrek vanuit de dagelijkse leefwereld van burgers en de praktijken waarin sport en bewegen plaatsvinden, zou vernieuwend zijn en tot een optimalisatie kunnen leiden. Of zoals Roeters (2026) het verwoordt: beleid meer aan laten sluiten bij de sociale realiteit.

Hiermee verschuift de aandacht van sportaanbod naar sportpraktijken, van organisaties naar ecosystemen en van afzonderlijke interventies naar structurele veranderingen in de omgeving. Het gaat dan niet meer om hoe mensen worden toegeleid naar sportaccommodaties, maar hoe sport en bewegen een vanzelfsprekend onderdeel kunnen worden van dagelijkse routines binnen onderwijs, werk, zorg, mobiliteit en leefomgeving.

● Veranderkracht ontwikkelen

We stelden vast dat de kracht zit in de stabiliteit en institutionele verankering, maar ook dat dit een belemmering kan zijn wanneer dit leidt tot het reproduceren van oplossingen die onvoldoende in staat blijken hardnekkige maatschappelijke vraagstukken te doorbreken.

De centrale opgave voor de komende jaren is daarom niet alleen om te behouden wat is opgebouwd, maar vooral om de veranderkracht te ontwikkelen die nodig is om sport en bewegen werkelijk onderdeel te maken van een gezondere, inclusievere

en actievere samenleving. En de durf om bestaande patronen en padafhankelijkheden te doorbreken.

● **Verschuiving van aandacht, met een duidelijk einddoel**

Concreet kan dit zitten in gerichter investeren voor kwetsbare groepen. Of in minder tijdelijke programma's en meer structurele inbedding en eventueel wettelijke inkadering, zodat functies en voorzieningen die van blijvende waarde zijn voor het sport- en beweegstelsel, minder afhankelijk worden van opeenvolgende programma's.

Bij nationaal beleid kan minder aandacht uitgaan naar activiteiten en gedrag maar meer nadruk komen te liggen op verandering en verbetering van het systeem. Dus meer focus op hardware en orgware dan op software. De verdere ontwikkeling van governance en samenwerking vormt een van de belangrijkste voorwaarden voor een toekomstbestendig en systeemgericht sportbeleid.

Daarbij moet de nadruk liggen op lokaal, dicht bij de burger. Dus in wijken en gemeenten. Met wel als belangrijke kanttekening dat die samenwerking ten dienste moet staan van het uiteindelijke doel en niet een doel op zich is. Samenwerking helpt om andere doelstellingen te realiseren.

Daarbij is van belang dat duidelijk is wat de grotere opgave is waar alles aan moet bijdragen. Want als onduidelijk is waar je uiteindelijk naar toewerkt, is het lastig om een goede discussie over en argumenten voor een verandering of optimalisering van beleid te hebben.

Doelmatigheid en doeltreffendheid

● **Wat zijn de kaders?**

De doelmatigheid en doeltreffendheid van het sportbeleid zien we als een belangrijke uitdaging. Hierbij speelt mee dat maar beperkt langetermijndoelen in beeld zijn en het dus lastig is om te bepalen wat de kaders zijn voor doelmatigheid en doeltreffendheid. Daarnaast staan beleidsmaatregelen vaak niet op zichzelf, maar in een bredere context waarin andere factoren net zo goed een rol spelen bij veranderingen. Het is vaak lastig om vast te stellen hoe afzonderlijke beleidsmaatregelen betekenisvol zijn geweest.

● **Hoe dragen samenwerking en regelingen bij aan beleidsdoelen?**

Een voorbeeld hiervan is hoe vanuit het sport- en beweegbeleid op veel onderdelen verbindingen zijn gerealiseerd. Dat de samenwerking is verbeterd, valt vast te stellen, maar de volgende stap vraagt erom beter te weten wat de betekenis is van deze verbeterde samenwerking. Hoe draagt die bij aan de grotere doelen van beleid en bijvoorbeeld aan de mate waarin specifieke groepen in beweging worden gebracht? Er moet meer zicht komen op wat die samenwerking daadwerkelijk oplevert.

Een ander voorbeeld is de BOSA regeling. Het is vast te stellen of het geld is ingezet zoals de regeling is bedoeld. Maar dat geeft nog geen inzicht in of het bijdraagt aan

de doelen van het sportbeleid. De vraag is namelijk niet alleen of een regeling wordt uitgevoerd, maar ook wie er gebruik van maakt en of de groepen worden bereikt voor wie ondersteuning het hardst nodig is.

In de evaluatie van de BOSA regeling (Van Gemeren, Van Eil & Rijnberg, 2023) wordt de regeling als doeltreffend beschouwd op de bijdrage aan de sportinfrastructuur. Wel met als aandachtspunt dat deze op toegankelijkheid weinig doeltreffend is, omdat daarvoor beperkt gebruik wordt gemaakt van de regeling.

Dit is een logische conclusie als je kijkt vanuit het perspectief of het geld uit de regeling wordt ingezet op waar het voor bedoeld is. Maar een ander perspectief op doeltreffendheid kan zijn of het geld bijdraagt aan voor iedereen bereikbaar, betaalbaar en toegankelijk sportaanbod. En dan wil je weten:

- of alle verenigingen er gebruik van maken of alleen de financieel sterke verenigingen;
- welke sporttakken vertegenwoordigd zijn;
- hoe het profiel van de leden eruitziet;
- in welke mate verenigingen uit verschillende typen wijken vertegenwoordigd zijn.

Dit zijn belangrijke aanvullende inzichten om te verkrijgen en zo een breder en beter beeld te krijgen van de doelmatigheid en doeltreffendheid.

● **Kijk naar de bredere bijdrage van een regeling**

Naast het feit of een subsidieregeling op het niveau van de regeling en binnen subsidievoorwaarden doelmatig en doeltreffend is, moet er gekeken worden of de regeling in den brede bijdraagt aan de doelen van het beleid. Die betekenis voor grotere opgaven waar het sportbeleid zich voor gesteld ziet en waar doelen aan gekoppeld zijn, moet sterk meegewogen worden.

Kansengelijkheid is zo'n opgave die meer meegewogen moet worden. Zodat de regelingen vooral de groepen helpen voor wie het niet vanzelf gaat.

Systeemregie en strategie

Wanneer de maatschappelijke waarde van sport steeds nadrukkelijker buiten het sportsysteem wordt gezocht, vraagt dit om meer regie op het sportsysteem en verbinding met andere systemen. En dus om meer aandacht voor gezamenlijke koersbepaling, duidelijke verantwoordelijkheden en langetermijnontwikkeling. Daarnaast is een gedeelde richting een belangrijke voorwaarde voor een beter werkend systeem.

● **De juiste regierol bepalen**

Wanneer het beleid verschillende actoren en beleidsterreinen met elkaar verbindt, zoals in het sport- en beweegbeleid het geval is, is niet één vorm van sturing vanzelfsprekend passend. Afhankelijk van de opgave kan het ministerie van VWS bijvoorbeeld richting geven, kaders stellen, financiële prikkels inzetten of partijen bij elkaar brengen of mobiliseren.

De uitdaging zit daarom mede in bepalen welke regierol nodig of het meest passend is om het systeem in de gewenste richting te bewegen. De bestuurlijke en organisatorische inrichting van het stelsel, de orgware, is hierbij het meest complexe onderdeel. De uitdaging ligt niet alleen in het verbinden van de betrokken partijen, maar vooral ook in het mobiliseren van de partijen om naar dat gezamenlijke doel toe te werken.

● Invloed van externe ontwikkelingen

Daarnaast wordt het sportstelsel tegelijkertijd voortdurend beïnvloed door ontwikkelingen die buiten het sport- en beweegbeleid ontstaan. Denk hierbij aan veranderingen in kansspelbelasting, ruimtelijke ordening of preventiebeleid. Dit soort ontwikkelingen werken door in de sport- en beweegsector, terwijl de aanknopingspunten voor het ministerie van VWS zich vaak buiten het eigen beleidsdomein bevinden.

Ook is vaak samenwerking nodig. Bij beweegwijsheid heeft het ministerie van VWS bijvoorbeeld het onderwijs nodig om zaken te realiseren. Dus moet zij om de tafel met het ministerie van OCW. Systeemregie vraagt daarom niet alleen om aandacht voor wat zich binnen het sport- en beweegdomein afspeelt, maar ook om het tijdig agenderen en verbinden van ontwikkelingen die ergens anders ontstaan.

● Visionaire regierol nodig

De bestuurskundige literatuur van Pröpper, Litjens en Weststeijn (2004) biedt hiervoor een bruikbaar perspectief. Zij onderscheiden vier regierollen op basis van twee kenmerken. De mate waarin een overheid beschikt over een eigen beleidskader en de mate waarin zij over doorzettingsmacht beschikt. Dat leidt tot een beheersingsgerichte, uitvoeringsgerichte, faciliterende of visionaire regisseur.

Voor het Nederlandse sport- en beweegbeleid lijkt vooral de visionaire regierol passend. Het ministerie van VWS kan immers wel richting geven aan de ontwikkeling van het stelsel, maar is voor de uitvoering afhankelijk van gemeenten, sportorganisaties en andere maatschappelijke partners (al dan niet buiten het sport- en beweegdomein).

De opgave ligt daarmee niet in het afdwingen van een koers, maar in het ontwikkelen van een overtuigend langetermijnperspectief, het mobiliseren van partijen rondom maatschappelijke opgaven en het verbinden van keuzes binnen en buiten het sport- en beweegdomein aan die gezamenlijke richting.

● Voorbeelden: externe invloeden en data-infrastructuur

De Monitor Sportbeleid liet ook zien dat het sportstelsel steeds sterker wordt beïnvloed door ontwikkelingen buiten het eigen veld, zoals de druk op de ruimte, verduurzamingsvraagstukken en financiële ontwikkelingen die de uitvoeringskracht van sportaanbieders raken.

Dit vraagt om een regierol waarbij het ministerie van VWS niet alleen de samenwerking binnen het sport- en beweegveld ondersteunt, maar ook het sport-

en beweegperspectief eerder inbrengt bij Rijksbrede afwegingen. Bijvoorbeeld wanneer fiscale of ruimtelijke besluiten gevolgen hebben voor het functioneren van het sport- en beweegstelsel.

Een ander voorbeeld is te geven vanuit de data-infrastructuur. Dit sluit aan op de aandacht voor datagestuurd werken in verschillende Kamerbrieven. KPMG (2025) adviseerde in hun rapport over de datastrategie en de rol van Sport Data Valley om vanuit het ministerie van VWS een verbonden ecosysteem op data te ontwikkelen. Met een duidelijke visie op data in het sportlandschap, passend bij de visionaire regierol.

Daarbij was het advies om de infrastructuur vanuit het ministerie van VWS financieel te borgen en een regisseur te benoemen om binnen de kaders van de visie van het ministerie het ecosysteem te bedienen en de samenwerking binnen dit ecosysteem te vergroten.

Het ministerie van VWS heeft vanuit de visionaire regierol zelf verschillende mogelijkheden om het ecosysteem te mobiliseren om de data-infrastructuur in te zetten voor de maatschappelijke opgaven waar ze voor staan. En om op deze manier het gewenste datagestuurd werken in het systeem aan te jagen en te mobiliseren.

● Voorbereid zijn op de toekomst

Meer algemeen is er ook behoefte aan strategische kaders en een langetermijnperspectief. Hoe verhoudt sport zich bijvoorbeeld tot ontwikkelingen op brede welvaart en de sociale basis? Maar ook: welke ontwikkelingen komen op de sport af en wat betekent dat voor het sportsysteem en beleidsuitkomsten?

Eerste stappen hierop zijn gezet met de recent afgeronde horizonscan van het RIVM (2026), waarin zij keken naar de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op sport en bewegen tot 2040. Het is goed om strategisch met deze langetermijnontwikkelingen bezig te blijven en zo voor te sorteren op wat komen gaat. Een goede invulling van de regierol vraagt namelijk ook om inzicht in wat komen gaat, zodat het veld hier tijdig op kan worden voorbereid.

5.5 Aanbevelingen

We kwamen hiervoor tot de conclusie dat optimalisatie van het systeem passender is dan een radicale systeemverandering. Dus doorgaan op de ingeslagen weg in plaats van een compleet nieuwe route bepalen. Er gaat al veel goed, maar er zijn zeker zaken die beter kunnen. In dit laatste deel richten we onze aanbevelingen op waar we mogelijkheden zien voor optimalisatie.

Investeer gericht en ongelijk

Het is goed om te beseffen dat sport de grote maatschappelijke problemen niet kan oplossen. En dat sport een spiegel is van de samenleving. Maar dat neemt niet weg dat er gericht ingezet kan worden op de kwetsbare groepen en meer vanuit grotere opgaven naar beleidsmaatregelen gekeken kan worden.

In dit licht is het zorgelijk dat de inzet vanuit de BRC op kwetsbare groepen afneemt. Wanneer je de grotere opgaven aan wilt pakken, zul je daar gericht op moeten investeren en dit als rode draad in alles wat je doet terug moeten laten komen. Het is juist een grotere opgave omdat het niet vanzelf gaat en extra inspanning en aandacht vraagt in het hele systeem.

Hanteer een breder perspectief op doelmatigheid en doeltreffendheid

Voor de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleidsmaatregelen wordt onvoldoende meegewogen in welke mate ze bijdragen aan de hogere doelen of bredere opgaven van het sportbeleid.

Bij de BOSA wordt bijvoorbeeld alleen gekeken of de subsidie terechtkomt bij een verenigingsaccommodatie. Het blijft onduidelijk in welke mate dit bijdraagt aan de bredere opgaven en of het geld bijvoorbeeld terechtkomt bij de groepen die dit het hardst nodig hebben en waar je als overheid dus een eerste taak hebt. Het is goed mogelijk dat alleen de sterke en financieel gezonde verenigingen voordeel hebben van deze regeling.

Meer inzicht is nodig in welke sportverenigingen, typen sportaccommodaties, wijken en sporters profiteren van de uitgekeerde BOSA-subsidies. Maar ook bij andere regelingen kan een dergelijk breder perspectief helpend zijn om te komen tot een betere inzet van beleid.

Denk meer vanuit het systeem en aansluitend op de sociale realiteit

Het is wenselijk om meer vanuit het systeem te redeneren en het systeem zo in te richten dat sport en bewegen de makkelijke keuze is. Dan speelt de leefomgeving een belangrijke rol, en daarmee ook de positie van sport en bewegen in omgevingsvisies en binnen een gezondheidsbevorderende leefomgeving.

Het is belangrijk om hier goed gepositioneerd te zijn en de betrokkenheid bij het ruimtelijke domein en de fysieke leefomgeving verder te versterken. Uiteindelijk willen we toe naar een situatie waarin sport en bewegen een vanzelfsprekend onderdeel zijn van dagelijkse routines binnen onderwijs, werk, zorg, mobiliteit en leefomgeving. Daarvoor moet beleid meer aansluiten bij de leefwereld en bij de sociale realiteit (Roeters, 2026).

Neem een visionaire regierol in

Verder adviseren wij het ministerie van VWS om meer regie te nemen in het systeem vanuit een visionaire regierol. Een duidelijke langetermijnvisie en inzicht in de doelen is daarbij behulpzaam. Zo kun je doorpakken op de ontwikkeling van de datastrategie en visie ontwikkelen op de inrichting van een eventuele Sportwet.

Daarnaast kan breder worden nagedacht over de langetermijndoelen van het sportbeleid naast voldoen aan de beweegrichtlijnen, bijvoorbeeld in relatie tot de bredere opgaven van het sportbeleid. Verder is de horizonscan van het RIVM

(2026) een belangrijke eerste stap om meer zicht te krijgen op hoe maatschappelijke ontwikkelingen inwerken op het sportsysteem.

Om de visionaire regierol goed in te kunnen vullen zijn dit soort inzichten cruciaal, zodat je het systeem optimaal kunt toerusten op wat komen gaat. Daarbij past ook een bepaalde mate van omgevingsbewustzijn, omdat invloeden van buitenaf (kansspelbelasting, btw, energiecrisis, etc.) invloed kunnen hebben op het sportsysteem.

Beschouw sport als onderdeel van een groter systeem

Daar komt bij dat sport vaak een intermediair doel is en niet het einddoel. Ook binnen het sportbeleid liggen doelen vaak verder dan sport alleen. Het gaat dan om gezondheidsbevordering, brede welvaart of maatschappelijke waarde. Sport is dan vooral een instrument of middel en heeft een bredere maatschappelijke betekenis.

Dat betekent dat er naast aandacht voor het sportsysteem ook aandacht moet zijn voor het grotere systeem waar sport onderdeel van is of zich toe wenst te verhouden. Het is daarom goed om meer aandacht te hebben voor de integraliteit van beleid, zonder sport als doel uit het oog te verliezen.

Zet samenwerking in voor een hoger doel

Voor de toekomst zien we de verdere ontwikkeling van governance en samenwerking binnen het sportsysteem als een van de belangrijkste voorwaarden voor een toekomstbestendig en systeemgericht beleid. Orgware als verbindende schakel dus.

Daarbij gaat het niet om samenwerken om het samenwerken. Wij adviseren om dit altijd ten dienste te stellen van een hoger doel. Concreet betekent dit bij de BRC-regeling dat samenwerking geen doel op zich is, maar ten dienste moet staan van het bereiken van groepen die achterblijven in sport en bewegen.

Daarbij is het wel de vraag of het sportsysteem beschikt over voldoende organiserende capaciteit om bestaande middelen en interventies te verbinden. De Human Capital Agenda is vanuit dit perspectief een belangrijk dossier en verdient aandacht.

Zorg voor reflectie op lokale betekenis

Binnen de samenwerking is het aan het ministerie van VWS om vanuit de visionaire regierol het systeem optimaal te mobiliseren en faciliteren om lokaal van betekenis te zijn. Daarbij past het ook om de partijen in het systeem kritisch te bevragen op hun bijdrage aan de hogere doelen en bredere opgaven van het sportbeleid. Ook zij moeten worden aangezet om te reflecteren op de mate waarin ze lokaal van betekenis zijn.

De verantwoordelijkheid voor het faciliteren van sport ligt bijvoorbeeld bij gemeenten. Daar kan de vraag gesteld worden hoe doeltreffend en doelmatig het sportaccommodatiebeleid is. Of concreter: hoe dit gericht bijdraagt aan

kansengelijkheid, gezondheidsbevordering of brede welvaart. Zo kan het ministerie van VWS optimalisatie in het systeem aanjagen.

Zorg voor een minder dominante politieke stroom

Een ander niveau waar we optimalisatie voor ons zien, is in de discussie met de Tweede Kamer. We stellen vast dat deze discussies sterk worden gedomineerd door de problematieken van het moment en zich minder richten op de lange lijnen van beleid. Aan de ene kant betekent dit dat maatschappelijke vraagstukken voldoende aandacht krijgen in de Tweede Kamer, maar de keerzijde is dat de Kamer haar kaderstellende en controlerende rol maar in beperkte mate uitvoert.

Het zou helpen als er meer oog is voor de uitvoering van beleid en de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid in relatie tot de bredere opgaven waar de sport zich voor gesteld ziet. Nu zien we veel ad-hocacties op basis van de politieke stroom.

We voorzien dat een duidelijke langetermijnstrategie de Tweede Kamer beter in staat zou stellen om te sturen op de lange lijnen van beleid. En dat Kamervragen daar dan ook beter aan gespiegeld kunnen worden. Hierdoor hoeft dan vanuit beleid minder te worden ingesprongen op ad-hocvragen vanuit de Tweede Kamer. De uitvoeringscapaciteit die daarin gaat zitten, kan dan voor andere doeleinden worden ingezet.

Schuw veranderingen niet

Tot slot stellen we dat het ministerie van VWS veranderingen niet uit de weg moet gaan. Hoewel we vooral aansturen op het optimaliseren van het systeem, zijn er ook padafhankelijkheden die ter discussie mogen worden gesteld. Zo benoemden we in dit rapport de bestaande padafhankelijkheid voor de ondersteuning van topsport.

Vanuit het perspectief van verandering bepleiten we vooral dat de discussie over doelmatigheid en doeltreffendheid vaker gevoerd wordt. En dan met name in relatie tot de bredere opgaven van het sportbeleid.

Dit kan in het verlengde van datagestuurd en vraaggericht werken. Vertrekkend vanuit een goede data-infrastructuur en een kritische reflectie op de mate waarin de beleidsacties en inzet van middelen bijdragen aan de bredere opgaven en hogere doelen van het sportbeleid. Uiteraard met oog voor de rol van hardware, orgware en software en de verschillende omgevingssystemen.



Bronnen

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Gómez Berns, A., Bronckhorst, P., Wessels, W., & Van Stam, W. (2025). *Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2024*. Mulier Instituut.

Hendriks, W., Kuipers, G., Van der Steen, M., Speelman, R. R., & Scholten, A. (2023). *Sport in beweging: Over de consequenties van sturen via wetgeving in de sport*. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.

Hoogendam, A., Kusters, A., & Duijvestijn, M. (2024). *Monitorplan Sportakkoord II*. Mulier Instituut.

Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, alternatives, and public policies*. Little, Brown.

Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2016). *Governance Networks in the Public Sector*. Routledge.

Lindsey, I., Jeanes, R., & Lihaya, H. (2016). Sport development policy. In E. Sherry, N. Schulenkorf, & P. Phillips (Eds.), *Managing Sport Development: An international approach* (1st ed., pp. 45-60). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315754055-4>

Ministerie van Financiën (z.d.). *Begroting*. Rijksfinanciën.

Ministerie van VWS (2023). *Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA): Gezamenlijk werken aan een gezonde generatie in 2040*. Rijksoverheid.

Ministerie van VWS (2025). *Kamerbrief Beleidsplan toekomstbestendige sportinfrastructuur en ruimte voor sport en bewegen*. Rijksoverheid.

Ministerie van VWS, NOC*NSF, & VSG. (2023, 7 juni). *Strategisch kader topsport 2032*. Sportakkoord II.

Ministerie van VWS, VSG, VNG, NOC*NSF, & POS (2023). *Hoofdlijnen Sportakkoord II: Sport versterkt*. Sportakkoord II.

Nicholson, M., Hoye, R., & Houlihan, B. (2011). *Participation in sport: international policy perspectives*. Routledge.

Ooms, L., & Hoekman, R. (2024). Contextual drivers on local sport promotion policy: A Dutch case study on the relevance of the COVID-19 pandemic. *International*

Journal of Sport Policy and Politics, 16(4), 693–714.
<https://doi.org/10.1080/19406940.2024.2378143>

Pröpper, I., Litjens, B., & Weststeijn, E. (2004). *Lokale regie uit macht of onmacht? Onderzoek naar de optimalisering van de gemeentelijke regiefunctie*. Partners+Pröpper.

Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The dynamics of social practice: Everyday life and how it changes*. SAGE Publications.

Silverstri, G., Diercks, G., & Matti, C. (2022). *X-Curve. A sensemaking tool to foster collective narratives on system change*. DRIFT & EIT Climate-KIC Transitions Hub.

Stuij, M. (2015). Habitus and social class: a case study on socialisation into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20(6), 780-798.
<https://doi.org/10.1080/13573322.2013.827568>

Stuij, M., & Stokvis, R. (2014). *Sport, health and the genesis of a physical activity policy in the Netherlands*. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 7(2), 217-232.
<https://doi.org/10.1080/19406940.2014.962073>

Stuij, M., Pulles, I., Hoogendijk, R., Dalhuisen, C., & Prent, J. (2024). *Sport- en zwemlesregelingen voor mensen met een laag inkomen. Onderzoek naar lokale aanwezigheid en aanvragen*. Mulier Instituut.

Van Eldert, P. (2026). *Monitor sportuitgaven gemeenten 2024*. Mulier Instituut.

Van Gemeren, J., Van Eil, L., & Rijnberg, V. (2023). *Evaluatieonderzoek BOSA en SPUK Stimuleren Sport. Bevindingen en aanbevelingen*. Significant Public.

Van den Dool, R., Van den Breul, W., & Pulles, I. (2023). *Verklaring verschil sportdeelname naar opleiding*. Mulier Instituut.

Van den Dool, R. (2025). *Toegroeien naar sportdeelname. De betekenis van sportsocialisatie voor de deelname aan sport*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., & Pulles, I. (2024). *Monitor sportbeleid 2023*. Mulier Instituut.

Vereniging Sport en Gemeenten. (2018). *Sport stimuleert! Naar een optimale inzet van uw sportkapitaal*.

Wezenberg-Hoenderkamp, K. & Schadenberg, B. (red.)(2025). *Jaarrapport ruimte voor sport en bewegen 2025: Overzicht van beleidsrelevante kennis over de sport- en beweeginfrastructuur*. Mulier Instituut.

Remco Hoekman
r.hoekman@mulierinstituut.nl

Manon de Ruijscher
m.deruijscher@mulierinstituut.nl

Ine Pulles
i.pulles@mulierinstituut.nl